

Politisk kronik

2. halvår 2004

Lektor Lars Bille, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Den politiske sommerføljeton kom til at handle om Danmarks overholdelse af de internationale konventioner vedrørende menneskerettigheder. På baggrund af en rapport om menneskerettighedssituationen i Danmark udarbejdet af Europarådet fremførte dette råds menneskerettighedskommissær Alvaro Gil-Robles i et interview i Politiken den 14. juli, at de stramme danske regler om familiesammenføring ubetinget overtrådte Den Europæiske Menneskerettighedskonventions bestemmelser om, at alle har ret til et familieliv. Kritikken blev afvist af flygtninge- og integrationsminister Bertel Haarder og Socialdemokratiets politiske ordfører Frank Jensen fandt, at det var regeringens ansvar at sørge for at lovgivningen overholdt konventionerne. Partiet havde støttet lovgivningen for at sikre, at der ikke blev gennemført tvangsægteskaber, og den holdning havde partiet stadig.

Dette fik den radikale leder Marianne Jelved til den 17. juli nok så bastant at erklære, at hvis Socialdemokraterne ikke efter et valg gik med til at ændre reglerne om familiesammenføring, så de respekterede menneskerettighederne, blev der intet regeringssamarbejde mellem de to partier. Dermed var sagen om 24-års reglen blevet løftet op på et andet og ganske interessant politisk niveau. Det blev ikke mindre interessant af, at hendes

svar på spørgsmålet, om de radikale ville pege på Mogens Lykketoft som ny statsminister, bestod i en henvisning til, at det ville en udvidet hovedbestyrelse i partiet tage stilling til, når den tid kom. Det var ikke en afvisning, men det var heller ikke et tilsagn.

Sagen genoplivede i et vist omfang den interne debat i Socialdemokratiet. Nogle amtsformænd og medlemmer af partiets hovedbestyrelse ønskede enten helt at fjerne 24-årsreglen eller i hvert fald at lempe reglerne for familiesammenføring, medens flere socialdemokratiske borgmestre fra kommuner med mange indvandrere var kategoriske modstandere af lempelser. De fandt støtte hos Karen Jespersen, mens de andre fandt støtte hos blandt andet den tidligere partiformand Svend Auken.

Da partiformand Mogens Lykketoft vendte hjem fra sommerferie – nu uden fipskæg – fastslog han i TV-Avisen den 1. august, at han ikke kunne se noget bedre bud end en fastholdelse af 24-års reglen. Partiet havde i maj 2003 fastlagt dets udlændinge- og integrationspolitik. Den var med varierende glæde accepteret af alle folketings- og hovedbestyrelsesmedlemmer. Partiet kunne ikke – med den forhistorie præget af uklarhed og uenighed i dette spørgsmål som partiet havde – leve med en fornyet uklarhed. Politikken lå fast. Om konsekvenserne af dette standpunkt

med hensyn til et regeringssamarbejde med Det Radikale Venstre, var det hans opfattelse, at hvis der var områder, hvor de ikke kunne blive enige om at ændre noget, så måtte de lade være med at ændre noget.

Den opfattelse delte Marianne Jelved langt fra. Det var hjerteblod for Det Radikale Venstre, at udvikle et internationalt retssamfund med stærke internationale organisationer. Derfor skulle en dansk regering rette sig ind efter en kritik, der kom fra en sådan organisation. Efter et hovedbestyrelsesmøde i Socialdemokratiet den 13.-14. august søgte Mogens Lykketoft at bløde en anelse op i forholdet til de radikale ved at sige, at socialdemokraterne under ingen omstændigheder kunne stå inde for en lovgivning, der stred mod menneskerettighedskonventionerne. De mente blot ikke, at 24-års reglen var i strid med konventionerne. Og i øvrigt var det en sag for domstolene at afgøre. Der var på mødet kun et par enkelte, der ønskede en ny debat om udlændingepolitikken. Det var stadig et socialdemokratisk ønske at danne regering med de radikale, men en ren socialdemokratisk regering blev dog ikke udelukket. Det sidste blev et par dage senere kraftigt støttet af den tidligere indenrigsminister Karen Jespersen. Hun var af den overbevisning, at hensynet til en stram udlændingepolitik klart burde sættes over hensynet til muligheden for et regeringssamarbejde med de radikale. Socialdemokraternes garanti for, at konventionerne skulle holdes, blev noteret med tilfredshed af de radikale efter deres sommergruppemøde 18. august. Men partiet fastholdt, at det var et ultimativt krav for regeringsdeltagelse.

Europarådets kritik af de danske regler havde ført til, at regeringen havde bedt embedsmændene i Flygtninge-, Justits- og Udenrigsministeriet om at gennemgå reglerne. Den 22. september offentliggjorde regeringen notatet, som afviste kritikken fra Europarådet. Regeringen konkluderede, at de danske regler var i fuld overensstemmelse med menne-

skerettighederne. Det var ikke helt den samme konklusion det danske Institut for Menneskerettigheder var nået frem til i den rapport, instituttet offentliggjorde den 4. oktober. Det hed heri, at 24-års reglen ikke i sig selv var en overtrædelse af de internationale konventioner, men at den blev administreret i strid med konventionerne i de tilfælde, hvor reglen ramte skævt og gik ud over mennesker, som ikke var involveret i tvangsægteskaber, eller hvor danske statsborgere blev tvunget til at flytte til udlandet med deres udenlandske ægtefælle. Dermed var fokus flyttet fra selve loven til administrationen af den, og da 24-års reglen isoleret set ifølge instituttet ikke var i strid med internationale konventioner, så var dens afskaffelse ikke længere et ultimativt krav fra de radikale.

Her sluttede føljetonen med en fornyet tilnærmelse mellem de radikale og Socialdemokraterne. Men den havde demonstreret, at der på det udlændingepolitiske område var en flanke i regeringsalternativet, som kunne åbnes igen, et forhold som regeringspartierne ganske givet ville vide at udnytte maksimalt, når folketingsvalget skulle afholdes en gang i løbet af 2005.

Socialdemokratiet holder kongres hvert år, men hvert fjerde år er kongressen af længere varighed, og der kan vedtages politiske programmer, partiets love kan behandles og tilidsfolk kan vælges. Det var en sådan kongres, der afholdtes i Ålborg den 9.-12. september. En af de vigtigste sager, der skulle behandles, var vedtagelsen af et nyt principprogram »Hånden på hjertet«. Udkast til indholdet havde i et par år været til debat blandt medlemmerne i de lokale partiforeninger. I det oprindelige udkast var ordet socialisme ikke medtaget, men modstanden mod, at det ikke indgik i teksten, var så stor hos medlemmerne, at det i den endelige version forblev i programmet. Det hed således, at et partiets mål var »at udbrede demokrati, demokratisk socialisme, global lighed, international soli-

daritet og sikkerhed«. Den øgede betoning, som allerede var blevet indarbejdet i programmet fra 1992, af at skabe større rum for individuelle løsninger og for at indrette fællesskabet så den enkelte i højere grad fik medindflydelse og valgmuligheder, forstærkedes yderligere i det nye program. Dog ikke mere end at det stadig fastholdtes, at friheden kun var ægte, hvis den var for alle, og at friheden skulle sikres gennem fællesskabet. Men 1977-programmets marxistisk inspirerede samfundsanalyse og vokabularium var der ikke noget tilbage af.

Partiformand Mogens Lykketofts kongrestale var selvfølgelig et langt skarpt angreb på regeringen og en gentagelse af de syv punkter om, hvad Socialdemokraterne ville gøre, når – og ikke hvis – de generobrede regeringsmagten. Talen, som ikke indeholdt nye politiske meldinger, blev pænt modtaget af de godt 700 kongresdeltagere, heraf 485 stemmeberettigede. Trods flere indlæg under debatten om partiets problemsager, som for eksempel efterløn og udlændingepolitik, lykkedes det for ledelsen af få afviklet kongressen, så den udadtil demonstrerede enighed og en vis portion optimisme. Det kneb mere med begejstringen. Den blev til gengæld tildelt Poul Nyrup Rasmussen på baggrund af resultatet til europaparlamentsvalget i juni. Socialdemokraternes veneration for formænd, der ikke længere var formænd, fornægtede sig ikke.

På kongressen advarede tidligere indenrigsminister Karen Jespersen stærkt imod, at EU gav Tyrkiet en dato for, hvornår optagelsesforhandlingerne skulle påbegyndes. Hun foreslog, at der skulle afholdes en folkeafstemning i Danmark om optagelsen. Det vandt ikke genklang blandt de delegerede og slet ikke i partiledelsen. Det var dråben der fik bægeret til at flyde over. Afstanden mellem hendes holdninger til udlændingepolitikken og den linie ledelsen fulgte var blevet for stor, en afstand der efter hendes vurdering ikke ville blive mindre, når Socialdemokrater-

ne stræbte efter et regeringssamarbejde med Det Radikale Venstre. Den stramme udlændingepolitik ville så ikke kunne opretholdes, snarere tværtimod, til skade for sammenhængskraften i det danske samfund. Den 9. oktober drog hun derfor konsekvensen og meddelte sin kredsformand, at hun trådte ud af Folketinget. Det var ikke mange i den socialdemokratiske inderkreds, der beklagede hendes beslutning, men en meningsmåling viste, at en meget stor del af de socialdemokratiske vælgere sympatiserede med hendes synspunkter. De mente tillige, at partiet nu havde mistet et populært aktiv. Trods bestræbelserne for at forhindre det, forvoldte udlændingepolitikken altså stadig problemer.

Det voldte også problemer for Socialdemokraterne, at de skulle finde en ny kandidat til overborgmesterposten i København, efter Jens Kramer Mikkelsen den 7. juni havde meddelt, at han ikke søgte genvalg. Den 16. august erklærede Ritt Bjerregaard, at hun gerne ville lade sig opstille. Hun flyttede derfor med det samme folkeregisteradresse. Hendes melding delte omgående de 16 københavnske opstillingskredse. En del mente, at hun ganske enkelt var for gammel og uden de visioner, som byen behøvede, og desuden vidste hun for lidt om Københavns problemer. Andre fandt, at hun simpelthen var det stærkeste kort, partiet kunne spille ud med i den tætte kamp, alle forventede, der ville blive om overborgmesterposten, et embede Socialdemokratiet havde haft uafbrudt siden 1903. De andre kandidater var partiets politiske ordfører i Borgerrepræsentationen Karen Hækkerup, folketingsmedlem Claus Larsen-Jensen, miljøborgmester Winnie Berndtson, kredsformand Kim Christensen og medlem af borgerrepræsentationen Finn Rudaizky.

For første gang i partiets historie skulle de 3.141 stemmeberettigede partimedlemmer i København gennem en urafstemning afgøre, hvem der skulle være spidskandidat. Da Jens

Kramer Mikkelsen den 27. september overraskende meddelte, at han allerede nu trådte tilbage som overborgmester for at blive administrerende direktør i Ørestadsselskabet, stod socialdemokraterne med et nyt problem. Den socialdemokratiske gruppe var dermed tvunget til at finde en midlertidig afløser til posten. Den ville være en stærk platform for en af kandidaterne, og da Ritt Bjerregaard ikke var medlem af Borgerrepræsentationen, var hun på forhånd udelukket fra at få den fordel. Netop det forhold, at alle skulle stilles lige i valgkampen, var afgørende for, at den socialdemokratiske gruppe på Københavns Rådhus besluttede, at vikaren først skulle udpeges efter urafstemningen den 18. oktober.

Resultatet blev, at Ritt Bjerregaard havde fået 50,4 procent af de afgivne gyldige stemmer, lige akkurat nok til at der ikke skulle holdes en ny afstemning mellem de to højest placerede. Karen Hækkerup fik 19,4 procent og Claus Larsen-Jensen 13,8 procent. Som midlertidig overborgmester valgtes efterfølgende formanden for Hovedstadens Sygehusfællesskab Lars Engberg, en stilling som han derfor måtte forlade. I det hele taget efterlod Jens Kramer Mikkelsens en lang række ledige poster i bestyrelser, råd og nævn, – heraf nogle særdeles økonomisk attraktive og politisk indflydelsesrige. Derfor udspillede der sig en magtkamp om fordelingen af dem, en fordeling som et konsultationsudvalg skulle tage sig af. Det kaldtes også Benudvalget. Bølgerne gik højt, og formanden for Socialdemokratiet i København smækkede kraftigt med døren, da han forlod sin post. I hans sted valgtes den 21. november Jan Salling Kristensen. Partiformand Mogens Lykketoft mente det nødvendigt offentligt at bede kombatanterne om at klappe i.

Mogens Lykketofts utvetydige opfordring skal også ses på baggrund af, at partiet ifølge meningsmålingerne igen var stærkt på vej ned ad, og da han regnede med, at statsministeren ville udskrive valg i begyndelsen af

2005, fik folketingsgruppen den 7. december en opsang om at være mindre defaitistiske og mere engagerede og arbejdsomme. Medierne undlod ikke at pege på – og givetvis ikke uden grund, da de flittigt kunne øse af anonyme kilder – at de politiske forskelle mellem de velkendte fløje i partiet stadigvæk blokerede for en udvikling af partiets politik. Et nyt principprogram havde ikke rokket ved den kendsgerning. Kan hende, at nogle havde blikket mere rettet mod, hvad der skulle ske, når det næste valg blev tabt fremfor at arbejde for, at det blev vundet.

Også Socialistisk Folkeparti besluttede at lægge et væsentligt spørgsmål ud til partimedlemmernes afgørelse. På et hovedbestyrelsesmøde den 5. september besluttedes det med 34 stemmer for, 2 imod og tre der undlod at stemme at afholde en urafstemning blandt medlemmerne, om partiet skulle anbefale et ja eller et nej ved en kommende folkeafstemning om EU's nye forfatningstraktat. De fleste hovedbestyrelsesmedlemmer ville ikke allerede nu melde ud, hvorledes de stillede sig. De ville afvente de forhandlinger, der pågik under statsministerens ledelse med de EU positive partier med henblik på at undersøge mulighederne for, om der kunne indgås et nationalt kompromis.

Efter Venstres sommergruppemøde i begyndelsen af august havde statsminister Anders Fogh Rasmussen nemlig tilkendegivet, at han ønskede, at der blev indgået en national aftale, der foruden Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre og regeringspartierne også omfattede Socialistisk Folkeparti. Da Kristendemokraternes hovedbestyrelse med stemmerne 24-23 havde besluttet at anbefale et nej til forfatningstraktaten, deltog de ikke i forhandlingerne. Sidste gang, der blev indgået et nationalt kompromis, var umiddelbart efter, at danskerne i 1992 – blandt andet på anbefaling af Socialistisk Folkeparti – havde stemt nej til Maastricht-traktaten. Vurderingen dengang var, at netop Socialistisk Folkeparti

medvirken i dette kompromis var en af de væsentlige årsager til, at det ved den efterfølgende folkeafstemning i 1993 om Edinburgh-aftalen, som indeholdt de fire danske forbehold, blev et ja. Ved afstemningen om Amsterdam-traktaten havde Socialistisk Folkeparti anbefalet et nej – uden held – men ved afstemningen om Danmarks tilslutning til Euroen i 2000 anbefalede partiet et nej, og det blev et nej. Vurderingen i 2004 var derfor, at det kunne være ganske afgørende for udfaldet af en kommende folkeafstemning, hvorledes Socialistisk Folkeparti valgte at stille sig.

Forfatningstraktaten åbnede op for i den såkaldte passerelleklausul, at det fremover blev muligt for de europæiske stats- og regeringschefer at gå fra at vedtage en beslutning med enstemmighed til at træffe den med kvalificeret flertal i Ministerrådet. Forhandlingerne koncentrerede sig derfor om at opstille en positivliste over de områder, hvor Danmark uden særlige hjemlige procedurer og eventuelle folkeafstemninger fremover kunne gå med til flertalsafgørelser og en negativliste dækkende de områder, hvor dette ikke kunne ske. Socialdemokraterne og Det Radikale Venstre var enige i betydningen af at have Socialistisk Folkeparti med i en aftale, men de udtrykte også bekymring for, at det kunne føre til, at der atter en gang blev lagt for mange bindinger på dansk EU-politik. Sporene med de fire forbehold skræmte, og især de radikale advarede mod at give de enkelte partier en vetoret.

Den 2. november indgik Venstre, De Konservative, Socialdemokraterne, Det Radikale Venstre og Socialistisk Folkeparti et forlig om »Danmark i det udvidede EU«. Aftalen skulle være gældende lige så længe, som den nye forfatningstraktat gjaldt, og den kunne kun ændres, hvis forligspartierne var enige om det. Det havde Socialistisk Folkeparti insisteret på, så aftalen ikke kunne ændres efter et folketingsvalg. De områder, hvor forligs-

partierne gerne så, at EU blev i stand til at træffe beslutning med flertalsafgørelser, var minimumssatser for miljø- og energiafgifter, bekæmpelse af forskellige former for diskrimination, minimumssatser for indirekte afgifter, beslutninger om EU's flerårige finansplanlægning, samarbejde om skatte- og afgiftsunddragelse og afgiftsundgåelse samt administrativt samarbejde herom.

Det havde været et stærkt krav fra Socialistisk Folkeparti, at der blev indarbejdet en slags vetoret. Det var blevet accepteret. Partierne bag aftalen skulle derfor være enige, før Danmark på en række områder kunne acceptere, at EU blev i stand til at træffe beslutninger med flertalsafgørelser. Det gjaldt: arbejdstagerernes sociale sikring og sociale beskyttelse, ophævelse af arbejdskontrakt, repræsentation af kollektivt forsvar for arbejdstagerne og arbejdsgivernes interesser, beskæftigelsesvilkår for tredjelands statsborgere, handelsaftaler om levering af sociale, sundhedsmæssige og uddannelsesmæssige ydelser, handelsaftaler på de kulturelle og audiovisuelle område, direkte personskatter, samt harmonisering af indirekte afgifter, bortset fra minimumsharmonisering.

Desuden var partierne, også efter pres fra Socialistisk Folkeparti, blevet enige om, at forfatningstraktaten skulle sendes til folkeafstemning alene og først derefter kunne de fire danske forbehold eventuelt sendes til en afstemning. At negativlisten var blevet noget længere end positivlisten skyldtes ønsket om at værne om den danske aftalemodel på arbejdsmarkedet. Også på det punkt havde Socialistisk Folkeparti været aktiv i forhandlingerne. Alt i alt havde de andre partier strakt sig langt for at imødekomme store og væsentlige dele af folkesocialisternes ønsker.

Kritikken af kompromisset fra JuniBevægelsen, Enhedslisten og Dansk Folkeparti var ikke uventet skarp. Kun et rent nej til forfatningstraktaten kunne efter deres vurdering

forhindre tab af dansk suverænitet og mere union. Pia Kjærsgaard rettede især skytset mod Socialistisk Folkeparti, som hun mente nu havde blåstemplet en EU-præsident, en EU-udenrigsminister, fælles EU-flag, nationalmelodi og et farvel til en dansk kommissær.

Men en vigtig brik manglede endnu, nemlig om Socialistisk Folkepartis hovedbestyrelse ville anbefale et ja og efterfølgende, om partiets medlemmer ville følge hovedbestyrelsens anbefaling ved urafstemningen. Partiets EF/EU-historie taget i betragtning var udfaldet heraf, nationalt kompromis eller ej, nemlig langt fra givet på forhånd.

Efter en lang debat på hovedbestyrelsesmødet den 6. november endte afstemningen om et ja eller et nej til forfatningstraktaten med, at 21 sagde ja og 17 sagde nej. Et tema i debatten – såvel forud for mødet som under mødet – var spekulationer om, hvorvidt partiformand Holger K. Nielsen ville træde tilbage eller ej, såfremt afstemningerne gik ham imod. Selv var han totalt tavs om det spørgsmål. Den EU-skeptiske fløj frygtede derfor, at en usikkerhed herom kunne få de usikre og tvivlende medlemmer til at stemme ja for at undgå den situation, at partiet skulle igennem et formandsopgør. Derfor fremsatte den fløj et forslag til udtalelse, hvori det hed, at hovedbestyrelsen klart afviste, at en nej ved urafstemningen skulle betyde, at Holger K. Nielsen måtte gå af som formand. Det forslag mødte så stærk modstand, at det end ikke kom til afstemning. Usikkerheden om formandens forbliven eksisterede fortsat.

Udskrivningen af urafstemningen havde ført til, at partiet fik mange nye medlemmer. Det blev af flere iagttagere tolket som en fordel for nej-fløjen. Det skulle vise sig at være en forkert vurdering. Den 21. december blev resultatet offentliggjort. 3.130 havde stemt ja til traktaten og 1.774 havde stemt imod. Et overraskende stort flertal for ja-siden. Endnu

en etape på den lange vej fra den totale afvisning af et dansk medlemskab af EF i 1972 var tilbagelagt.

Nøgternt vurderet kan forligsaftalen og resultatet af afstemningerne i Socialistisk Folkeparti godt berettige til betegnelsen historisk. Rammerne for den danske EU-debat var blevet flyttet fra primært at handle om et ja eller et nej til i højere grad at handle om, hvad EU kunne bruges til ud fra de forskellige ideologiske og politiske positioner de enkelte partier havde med hensyn til retningen i og indholdet af den europæiske udvikling og Danmarks hele placering heri.

Danmark skulle stille med en ny EU-kommissær i forbindelse med sammensætningen af den nye EU-kommission. En ministerudskiftning var derfor ventet. Den fandt sted den 2. august og blev større end blot en enkelt udskiftning. Statsministeren benyttede lejligheden til i god tid at sætte det ministerhold, som skulle stå i spidsen for regeringens valgkamp i 2005. Mod manges forventning blev det ikke Bertel Haarder, der blev regeringens kandidat til at blive EU-kommissær. Han kunne ikke undværes i regeringen. Det blev i stedet fødevareminister Mariann Fischer Boel fra Venstre. Den nye formand for EU-kommissionen José Manuel Barroso havde nemlig ladet statsministeren vide, at han gerne så kvindelige kandidater. Da Bertel Haarder, som han selv udtrykte det, nægtede at gennemgå en kønsskifteoperation, fortsatte han derfor som integrationsminister, men fik udvidet sin portefølje som minister for udviklingsbistand og fik sæde i regeringens magtfulde koordinationsudvalg.

Regeringsrokadens store overraskelse var, at den tidligere konservative politiske ordfører Connie Hedegaard efter 14 år som journalist vendte tilbage som aktiv politiker, idet hun blev udnævnt til miljøminister. De konservative havde store forventninger til hendes come back og i månederne umiddelbart efter

hendes udnævnelse var der da også fremgang i tilslutningen til partiet i meningsmålingerne, en fremgang som blev benævnt Connie-effekten. Den tidligere miljøminister Hans Christian Schmidt fra Venstre blev ny fødevareminister. Den konservative Henriette Kjær flyttede fra Socialministeriet til det nyoprettede Ministerium for Familie- og Forbrugeranliggender. I hendes sted blev vinstrekvinden Eva Kjer Hansen ny social- og ligestillingsminister. Skatteminister Svend Erik Hovmand fra Venstre udtrådte af regeringen og erstattedes af partifællen Kristian Jensen. Balancen mellem regeringspartierne var opretholdt, og det var selvfølgelig heller ikke en tilfældighed, at ministeriet var blevet fornyet og spindesiden styrket.

Den 12. august præsenterede EU-kommissionens formand José Manuel Barroso kommissionens sammensætning og opgavefordeling. Danmark havde sikret sig, at en af de tungeste poster, landbrugskommissær, gik til Mariann Fischer Boel, som dermed fik ansvaret for cirka halvdelen af EU's budget. Inden udnævnelsen kunne endelig effektueres, skulle hun og de andre kommissærer gennem en habilitetstest i EU og en høring i Europaparlamentet før det endeligt godkendte kommissionen. I den forbindelse blev det et problem for Mariann Fischer Boel, at hun og hendes mand ejede et gods og modtog landbrugsstøtte fra EU, at de sammen med andre havde investeret i en svinefarm i Rusland, og at hun ejede aktier i Danisco, som også modtog landbrugsstøtte. Efter mange europaparlamentarikers mening havde hun også været for vag og svag under høringen.

Inden den endelige godkendelse af hende skete der imidlertid det helt usædvanlige, at modstanden i Europaparlamentet mod udnævnelse af to andre kommissærer var så voldsom, at Barroso den 27. oktober valgte at trække opstillingen af de 24 nye kommissærer tilbage. Parlamentet havde demonstreret sin øgede magt og kommissionsforman-

den måtte igennem en ny og besværlig forhandlingsproces med de 25 medlemslande, en proces som godt kunne bringe den danske kommissærpost i spil igen. Det endelige resultat af forhandlingerne ændrede dog ikke ved, at Mariann Fischer Boel blev udnævnt.

Den 26. august fremlagde regeringen finanslovsforslaget for 2005. Mod sædvane var det omfangsrige værk ikke uddelt i forvejen til finansudvalgets medlemmer, så de kunne sætte sig ind i stoffet og forberede deres kommentarer til forslaget ved dets fremsættelse. Det var en konsekvens af, at forslaget i august 2004 var blevet lækket til pressen i utide, og dermed havde tvunget finansministeren til at fremsætte det tidligere, end han egentlig havde planlagt. Kampen om hvem der kunne kontrollere og/eller erobre dagsordenen i den politiske debat satte sine spor.

Det var i mangt og meget et pragmatisk og ukontroversielt forslag til den sidste finanslov inden valget i 2005. Forslaget opererede med indtægter på 476,5 milliarder kroner og udgifter på 456,1 milliarder kroner. Overskuddet på 20 milliarder kroner, hvilede på den forudsætning, at det ville lykkes at få 20.000 flere i beskæftigelse, hvilket oppositionen til venstre for regeringen karakteriserede som ganske urealistisk og en gennemgående svaghed ved regeringens hele økonomiske politik.

Regeringen lagde op til nye initiativer på omkring 5 milliarder. Den største satsning var på forskning og uddannelse, hvor regeringen blandt andet ville indskyde tre milliarder kroner i den nye Højteknologifond og tilføre de statslige forskningsbevillinger knap tre milliarder over de næste fire år. Det var renterne fra fondens formue, der skulle bruges til forskning. Uddannelsesområdet, herunder især naturvidenskaberne, skulle over en fireårig periode styrkes med 875 millioner kroner og 400 millioner skulle bruges til efteruddannelse af de kortuddannede. Desuden

afsattes der en række mere beskedne beløb til blandt andet miljøet, børnefamilier, fødevareresikkerhed, bekæmpelse af fedme, integration og kultur.

Der var ikke indarbejdet nogen ekstraordinære besparelser eller finanspolitiske stramninger i forslaget. Indtægterne til de nye initiativer skulle primært komme fra ministerierne og de statslige institutioner, som skulle spare omkring tre procent på deres budgetter. Eller udtrykt på en anden måde, så skulle de budgetforbedre gennem effektiviseringer. Desuden forventedes skatter og afgifter at stige som følge af den økonomiske vækst, samt at udgifterne til dagpenge ville falde i takt med den forventede øgede beskæftigelse. Regeringen forventede også at spare 1,3 milliarder kroner, fordi det faldende antal asyløgere ville betyde lavere udgifter til integrationen.

Alt i alt var det en særdeles tilfreds og optimistisk finansminister, der fremlagde forslaget. Det var tydeligt, at det ikke i sig selv var på dette »videreførelsesforslag«, at regeringen satsede på at vinde det valg, der måtte komme en gang i 2005. Det var snarere på de allerede gennemførte skattelettelser, på skattestoppet, på den stramme udlændingepolitik og på at dansk økonomi faktisk stod i en stærk position sammenlignet med de øvrige lande i EU. At netop skatteloftet var og ville blive et centralt tema i opgøret mellem regeringen og oppositionen fremgik af, at Socialdemokraterne og Det Radikale Venstre i nogle måneder havde forhandlet om et fælles udspil til et skatteloft. Den 1. september fremlagde de resultatet.

Hovedelementerne i deres skatteloft var, at indkomstskatten og skatten på den sidste krone skulle sættes ned, at den offentlige gæld skulle afdrages, at der ikke måtte ske en forhøjelse af skatte- og afgiftstrykket på den enkelte familie, at hvis en skat blev sat op, skulle en anden skat sættes tilsvarende ned,

så skattereformen ikke øgede de samlede skatter og afgifter, at boligskatterne for den enkelte boligejer ikke måtte stige ud over de almindelige lønstigninger og endelig, at en del af skattnedsættelsen skulle finansieres ved at fjerne særordninger fra erhvervslivet, skattehuller og sort arbejde samt en forbedret skatteindkrævning fra internationale virksomheder. Hermed stod skattestop over for skatteloft. Det skulle så senere vise sig, hvilken af de to modeller der var nemmest at forklare for vælgerne.

Forud for finanslovsdebatten i Folketinget fremsatte Socialdemokraterne og Det radikale Venstre den 6. september deres finanslovsforslag. Socialdemokraterne ville bruge 8,7 milliarder kroner ekstra, primært på uddannelse, forskning, børnefamilier ved at nedsætte betaling for børnepasning til maksimalt 1.000 kroner, ulandsbistand, miljø og ældre. Pengene skulle skaffes ved blandt andet at skære i en række tilskud til erhvervslivet, lukning af erhvervslivets skattehuller, og stoppe for skattespekulation. De radikale ville bruge ca. 12 milliarder kroner primært til gældsafvikling, uddannelse og forskning, ulandshjælp og målrettede forbedringer for folkepensionister. De radikale ville finansiere dette ved blandt andet at afvikle støtteordninger for erhvervslivet, afskaffe ældrechecken og tilskud til kommunerne til frit valg af hjemmehjælp og særordninger til pensionister, afskaffelse af atp-tilskud til efterlønnere samt salg af statslige aktiver. Desuden foreslog de radikale en afskaffelse af efterlønnen fra 2015.

Forskellen i de to oppositionspartiernes udspil lå først og fremmest i størrelsen af den statslige gældsafvikling, i at de radikale ikke havde afsat midler til den socialdemokratiske mærkesag om max. 1.000 kroner i institutionstakst og ikke mindst i de radikales ønske om at begynde en afviklingen af efterlønnen. Efterlønnen var ikke til diskussion i en kommende valgperiode, hed det fra Mogens Lyk-

ketoft. Her var endnu et par områder, hvor regeringspartierne kunne så tvivl om, hvorvidt de to partier udgjorde et realistisk regeringsalternativ.

Debatten den 7. september om finanslovsforslagene såvel som debatten om statsministrens åbningstale den 7. oktober rykkede ikke ved de allerede kendte uenigheder og konstellationer. Det stod fortsat klart, at regeringen skulle gennemføre finansloven med støtte fra Dansk Folkeparti. Allerede på sommergruppemødet den 5. august havde partiet præsenteret en afgørende betingelse for endnu en gang at støtte regeringen, nemlig at den skulle opfylde aftalen fra finansloven for 2004 om at prioritere hjemsendelsen af afviste asylsøgere højt og samtidig sikre, at hjemsendelserne faktisk skete. Det var efter partiets mening nemlig ikke sket, og det grænsede til aftalebrud. Derudover var en forhøjelse af ældrechecken også et krav.

Den 28. oktober fastholdt Dansk Folkeparti, at det ikke ville indlede realitetsforhandlinger med regeringen, før der var aftalt en egentlig hjemsendelsesplan for de omkring 2.200 personer, der havde fået afslag på asyl eller humanitær opholdstilladelse. Hvor detaljeret en sådan plan skulle være, sagde partiet ikke noget om til offentligheden, så det kunne skrue op og ned for kravene under forhandlingerne bag de lukkede døre. Først den 8. november blev parterne enige om en aftale. Den bestod hovedsagelig i en nedskrevet tekst, som præciserede og uddybede den politik regeringen allerede førte, nemlig at regeringen var parat til at sløjfe ulandsbistanden fra lande, som ikke ville modtage egne afviste asylsøgere. Der aftales også en repatrieringsordning, som tilbød afviste asylsøgere fra Irak 17.000 kroner, hvis de frivilligt rejste hjem inden den 1. februar 2005. Efter den dato ville beløbet falde. Aftalen indeholdt intet om, i hvilken hastighed hjemsendelserne skulle ske, men regeringen og Dansk Folkeparti skulle mødes fire gange

årligt for at drøfte udviklingen på området.

Herefter gik det hurtigt med at få den samlede finanslov forhandlet på plads. Forliget blev indgået den 10. november. Dansk Folkeparti fik løftet beløbet til ældrechecken betragteligt. Fra at være indført første gang i finansloven for 2003 som en engangsydelse, blev den i den næste finanslov gjort permanent, og nu var det samlede beløb kommet op på 1,2 milliarder kroner, der skulle fordels til 204.000 pensionister, der kunne få op til 6.200 skattepligtige kroner. Der blev også afsat flere penge til sundhedsområdet med specielt fokus på kræftbehandling og medicinske patienter, til fængselsvæsenet, samt yderligere en milliard kroner til grundforskning indskudt i Højteknologifonden. Afgifterne på øl og vin sattes ned, mens afgifterne på tobak og alkoholsodavand sattes op, hvilket straks fik oppositionen til at beskyldte regeringen for at bryde dens eget skattestop, hvad den selvfølgelig afviste.

Kristendemokraterne deltog i et delforlig (214 millioner kroner) om en familiepakke som blandt andet afsatte 60 millioner kroner til hospicepladser og 62 millioner kroner til børn og børnefamilier, og Socialistisk Folkeparti og Det Radikale Venstre indgik i et andet delforlig på kulturområdet (156 millioner kroner), et forlig som hverken Socialdemokraterne eller Enhedslisten havde været inviteret til forhandlinger om, men som de efterfølgende tilsluttede sig. Men delforligene var så afgjort i småpengeafdelingen. Alt væsentligt var aftalt med Dansk Folkeparti, som nu for tredje gang tog sig godt betalt for at støtte regeringens finanslov, hvis hovedsigte var ikke at provokere ret mange, men at skabe størst mulig tryghed for de fleste mulige forud for et valgår. Finansloven blev uden problemer vedtaget den 15. december.

Andet halvåret 2004 var – når der ses bort fra det nationale kompromis – uden større lov-

komplekser eller nye initiativer. Regeringen fik den 24. november tilslutning fra Socialdemokraterne og Det Radikale Venstre til en yderligere forlængelse på seks måneder af den danske indsats i Irak, men det skete ikke uden en vis betænkelighed fra deres side. Den 24. september aftalte regeringen med Dansk Folkeparti, hvorledes de omkring 14.000 offentlige arbejdspladser som efter amternes nedlæggelse og regionernes oprettelse skulle fordeles ud over landet. De endelige regionsgrænser og den fremtidige opgaveplacering inden for miljø og kultur blev også fastlagt.

Regeringen fremsatte den 1. december 48 lovforslag, der skulle indholdsudfylde det forlig, den havde indgået med Dansk Folkeparti om Strukturreformen. Indenrigsminister Lars Løkke Rasmussen opfordrede atter Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre til at gå aktivt ind i forhandlinger, men de fandt ikke, at der var ændret afgørende på de forhold, herunder især de økonomiske konsekvenser af reformen, der for et halvt år siden havde bevirket, at de havde besluttet sig for ikke at indgå forlig med regeringen. De ønskede en høring om konsekvenserne af reformen.

Kirkeminister Tove Fergo, som til fleres overraskelse ikke blev inddraget i regerings-

rokaden, blev i realiteten sat under administration. En ny departementchef i Kirkeministeriet blev udnævnt. Ombudsmanden konkluderede, at ministeriet var inhabilt i en sag om lønforhøjelse til Tove Fergo's mand, og Rigsrevisionen fastslog, at ministeriet ikke havde bevillingsmæssig hjemmel til at give lønforhøjelsen. Selv Dansk Folkeparti var begyndt at miste tålmodigheden med kirkeministeren.

Det partipolitiske samarbejdsmonster var ikke blevet ændret i løbet af efteråret. Den politiske debat og partiernes meldinger var tydeligt præget af, at et folketingsvalg skulle afholdes inden for et års tid. Luften på Christiansborg var således tyk af valgryster forud for Folketingets åbning, og de blev gentaget i forbindelse med finanslovsforhandlingerne og blev gentaget endnu en gang op til årsskiftet. Forventningen var nu, at statsministeren ville trykke på knappen i forbindelse med nytårstalen til nationen. Gentages den slags profetier ofte nok, må de jo nødvendigvis blive sande på et tidspunkt.

Manuskriptet afsluttet den 15. marts 2005.